ԱՄՍՈՒԱՅ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ II

Իզմիրլեանը հաստատուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս

Հեռագիրը ամսոյս 8-ից հաղորդում է Ս. Պետերբուրգից, որ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճել է բարձրագոյնս հաստատել Ազգից ընտրուած Տ. Տ. Մատթէոս արքեպիսկոպոսին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս։

Վերջապէս Լուսաւորչի Աթոռը մի և կէս տարի թափուր մնալուց և բաղդի ձեռքին խաղալիք լինելուց յետոյ՝ ստացաւ իւր արժանաւոր գահակալը և Հայոց եկեղեցին իւր Ծայրագոյն պետը։

Ողջունելով նորընտիր Հայրապետի հաստատութիւնը, մաղթում ենք Նորին Օրբութեան բարի գալուստ և լիուլի առողջութիւն՝ ընդ երկայն աւուրս բարերջանկութեամբ հովուելու Հայաստանեայց ս. Եկեղեցին ու նորա բազմակարօտ հօտը։

ԵՒՐՈՊԱՆ ԹԻՒՐՔԻԱՑՈՒՄ

Մինչդեռ մեր լրագիրների պոռոտախօս թղթակիցները Պոլսից գրում էին, որ Թիւրքիայում հին կարգերը շարունակւում են և Հայերը ինքնավարութիւն չեն ստացել, թէպէտ քաղաքական գործերի հետաքննութեամբ զբաղուելը պիտի լաւ իմանար, որ Թիւրքիայի յեղափոխութիւնը չէր կարող մի ակնթարթում արմատապէս փոփոխել հին կարգերը, ահա Պոլսի վերջին հեռագիրները գալիս են ապացուցանելու վերոյիշեալի ճշմարտութիւնը։

Պոլսից հեռագրում են որ Կ. Պոլսի զօրաբանակի մի մասը պաշարել է պարլամէնտը և պահանջում է Հիլմի փաշայի անկումը յանուն շարիաթի և ուղղափառ Իսլամի, բայց Պոլսի և Վենայի հեռագիրների մէջ մի քանի ակնարկներ կան, որոնք պարզում են կատարուող իրողութիւնների իսկական իմաստը։ Զարմանալի է, որ յանուն Իսլամի և շարիաթի գործող բանակը խօսում է ազատական միութեան անունից. ուրեմն ինչումն է խընդիրը, եթէ բանակը պահանջում է Ահմէդ Ռիզայի և Հիլմի փաշայի անկումը յանուն ազատական միութեան, ուրեմն ինչ գործ ունին այստեղ շարիաթը և սոֆթաները։ Հասկանալի է, որ պաշտօնական հեռագիրները ձգտում են քողարկելու կատարուող իրողութիւնների իսկական դոյնը և իմաստը։

Խնդրի իսկական էութիւնը այս է. Թիւրքիան, որպէս և միւս արևելեան թուլացած պետութիւնները վաղուց է որ խաղալիք են եւրոպական զօրեղ պետութիւնների ձեռքում. Կատարինէ մեծի օրերից սկսած Թիւրքիան կորցրեց իւր նախնական վիթխարի ոյժը և իւր գոյութիւնը մինչև այժմ պահպանում է միմիայն զանազան պետութիւնների հետ յաջող յարաբերութիւն պահպանելու շնորհիւ։ Մինչև վերջին ռուս տաճկական պատերազմը Թիւրքիան իւր գոյութիւնը պահում էր Անգլիայի զօրեղ հովանու տակ. և այս հովանաւորութեան շնորհիւ էր, որ Բերլինի դաշնադրութիւնը պահեց Թիւրքիայի գոյութիւնը և յետ կասեցրեց ռուս յաղթական զօրքը Պոլիս մտնելուց։ Այնուհետև Գերմանիան շատ շուտով կարողացաւ իրան ենթարկել Ռուսիայի քաղաքականութիւնը, ինչպէս և առաջ և ապա չեզոքացնելով Ռուսիային Թիւրքիայում, բոլորովին դուրս վանեց Անգլիայի ազդեցութիւնը այդ երկրից։

Ապացոյց սորան, որ սորանից յետոյ սուլթանը սկսեց երիտասարդ Թիւրքեր ուղարկեց Գերմանիա զինուորական կրթութիւն ստանալու, Գերմանիան ստացաւ բազմաթիւ կօնցէսիաներ, և սորա փոխարէն քրիստոնեայ Վիլհէլմի բարեհաճ թոյլտուութեամբ սուլթան Աբդիւլ Համիդը մի քանի անգամ կոտորեց Հայերին։

Անգլիան տեսնում էր այս ամենը և սպասում էր մինչև որ Ռուսիան կփոխէր իւր քաղաքական ընթացքը։

Կասկած չկայ, որ երիտասարդ Թիւրքերը Գերմանիայում չէին պատրաստել իրանց ազատական ծրագիրները, այլ Անգլիայի դաշնակից Ֆրանսիայում։ Երբ որ Ռուսաստանում սահմանադրութիւն ստեղծուեց և Անգլիան Ֆրանսիայի միջոցով կարողացաւ մի փոքր խելքի բերել Ռուսիայի քաղաքագէտներին և համաձայ-

նութեան դալ Ռուսիայի հետ արևելեան գործերի վերաբերութեամբ՝ անմիջապէս տեղի ունեցաւ երիտասարդ Թիւրքերի ապըստամբութիւնը և յաղթանակը և ստեղծուեց սահմանադրութիւնը։

Սակայն սուլթանը և Վիլհելմը իբրև հին բարեկամներ և հմուտ քաղաքագէտներ չէին կարող վերջնապէս տեղի տալ և շատ շուտով երիտասարդ Թիւրքերի Ահմէդ Ռիզային իրանց կողմը քաշեցին, իսկական սահմանադրութեան կուսակից անգլիասէր Քեամիլ փաշային գլորեցին և առաջին նախարար նշանակուեց մեծ վեզիր Հիլմի փաշան, որ Անգլիայի կուսակից է։

Վերջին հեռագիրները ապացուցանում են, որ Անգլիան որոշել է թոյլ չտալ Վիլհելմին և Աբդիւլ Համիդին երկրորդ անգամ ոչնչացնելու տաճկական սահմանադրութիւնը։

Օրանով պէտք է բացատրել, որ երիտասարդ Թիւրքերի մէջ շատ շուտ երկպառակութիւն սկսուեց և ստեղծուեց ազատական կուսակցութիւն, որ այժմ պաշարել է պարլամէնտը և պահանջում է Հիլմի փաշայի անկումը։

Պէտք է կարծել, որ Կ. Պոլսում կատարուող իրողութիւնները ներքին կապ ունին Եւրոպայում կատարուող իրողութիւնների հետ և այժմ մեծ հաւանականութիւն կայ, որ Թիւրքիան կանգնած է մեծ դէպքերի նախօրեկին և եթէ Թիւրքիան չհետևի Անգլիայի խորհրդներին՝ հեշտութեամբ կարող է տեղի ունենալ այն, ինչ որ պիտի տեղի ունենար հարիւր տարի սրանից առաջ, այն է Թիւրքիայի վերջնական քայքայումը։

ՆՈՒՇԻՐՎԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՃԵՄԱՐԱՆ

«Լումայի» անցեալ համարում մենք ասել էինք, թէ ճեմարանը հայկական դժբաղդ իրականութեան ամբողջացումն է։ Եւ իրօք ճեմարանի հարցը դեռ հրապարակի վրայ է։ Զեն դադարում վիճել և գրել այդ հարցի մասին։ Վերջերս մինչև անգամ մամուլի մէջ ճեմարանի գոյութեան խնդիրը հրապարակի վրայ դրուեց և գտնուեցին մարդիկ, որոնք առաջարկում էին փակել ճեմարանի մի մասը, և այս միջոցի մէջ էին գտնում ելքը։ Այս հարցը, մանաւանդ երբ արդէն հրապարակի վրայ է դրուած, արժանի է առանձին ուշադրութեան և մենք այդ հարցի վրայ մի փոքր կանգ կառնենք։

Մի ազգի քաղաքակրթութեան և զարգացման աստիճանը չափւում է այդ ազգի անդամների զարգացման ծաւալով։ Այս